

Մ Ի Յ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՉՈՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 5.

ՄԱՅՍ 31.
1869.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄՅԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՆՈՐ ԽՆԳԻՐ

ԹԵՊԵՏ Միտի նախնիքաց թու
սի աւետան էինք մեր որդոց ըն-
թերցողաց թէ՛ Սրբազան տեղեաց
տօնական հանդէսները այս տարի կա-
տարուեցան ամենայն խաղաղութե-
րի մխիթարութիւն աւխտաւորաց և ի
փառս Քրիստոսնութեան սակայն հա-
զիւ թէ քանի մի օր անցած էր Միտ-
նի աւետարէր թուոյն հրատարակու-
թենէն ղինի, և ահա յանկարծ նոր
խնդիր մի երեւան ելաւ և գրաւեց
ամենուն ուշադրութիւնը : Այս խն-
դիրը, որ դժբաղդաբար տակաւին կը
շարունակի, այսպէս սկսաւ :

Մտոյս Ցին, գիշերուան ժամը Ցին,
մեր Մրժանագատիւ միաբաններէն
Օննդեան վանուց տեսուչ թարգմ.

Վարդապետն Մրաբկերցի Ռեթղէհէ
մէն սուրբ Մթոռս գաղով յայանց
թէ՛ Օննդեան սրբի հիւստացին կող-
մին լստիական դռնէն հրդեհ սկսե-
լով կարգաւ այրեր է Վասինաց դը-
քան վարագոյրը, միջնակարի առաջ
տողի վարագոյրը, որ երեք ազգաց կը
պատկանի, աւագ սեղանի վարագոյ-
րը, և այդ ու Յունաց քանի մի պատ-
կենները և ընդ նմին փոկերը այր-
ուելով թափուեր են քաւականի
կանթեղներով Մրժանագատիւ տեսուչ
յայանց նմանապէս որ այս նախա-
տական անցքը պատահած է գիտմամբ
որոյ պատճառաւ Վասինաց և Յուն-
աց տեսուչները մէկըմէկ կը մեղադ-
րեն իրրեւ թերացիք այս բանի : Եւ

իրատոնէական իրողութեան :

Այն անակնկալ լըյն վրայ, իսկայն առանց ժամանակ կորուսանելու, Վթոռոյս աւագ Թարգման Վրժ . Սառ Թէոս վարդապետն Նեթղէհէմ զըկըւեցաւ . իսկ հետեւեալ որը քաղաքիս Վ սեմ . Նաղիֆ Փաշան, Վթոռոյս Վմեն, Պատրիարքը և Վեր . Սմէօն և պիսկոպոսը, Յունաց Պատրիարքը իւր պաշտօնական անձինքներով և նմա նապէս Վազըիալոց հիւպատոսը և ատենադպիրը աճապարեցին Նեթղէհէմ, ուր երկար քանախօսութենէն զկնի, առանց հրկիզութեան աղբիւրը որոնուելու, որոշուեցաւ որ նոր վարագոյններ, պատկերներ և կանթեղներ կախուին ըստ առաջին քանակութեան և ըստ սեպհականութեան իւրաքանչիւր ազգի : Սակայն Վատինք, ընդ որս Վաղղիական Հիւպատոսը, պնդեցին Թէ՛ բացի իրենց դրան վարագուրէն՝ միջնավայրի վարագոյնն ևս իրենց կը պատկանի և իրենք պարտական են նորոգել : Սեր և Յունաց Պատրիարքները ընդդիմացան այս նոր երեւոյթ արտօնութեանը, աւարկելով որ նոյն վարագոյրը երեք ազգաց կը պատկանի . Հետեւապէս այս ընդդիմախօսութեան պատճառաւ միջնավայրի վարագուրի նորոգութեան խնդիրը կախ մնաց և միւս վարագուրները, պատկերները և կանթեղները կախուեցան ըստ սեպհականութեան իւրաքանչիւր ազգի, Թէպէտ և Վատին վարդապետները զայրագին ընդդիմութիւններ ցուցին Հայոց սեպհականութեանց զետեղուելու մասին : Սոսաւանք ասել, որ երկարատե քանախօսութեան միջոցին Վատինք կը ջանային և կը պնդէին արձանագրութեան արտօնութեան ներկայ գտնուած սեպհականութիւնները ըստ իւրաքանչիւր ազգի . սակայն այս աւարկութիւնը

ապօրինի համարուելով արձանագրուեցան յառաջ քան հրդեհը դանդաղուած սեպհականութիւնները և ըստ այնմ սնորհիւնեցաւ :

Հաղիւ Թէ 12 օր տնցած էր այն սնորհիւնութեան վրայ, յանկարծ ըւր հասաւ Թէ՛ Հայոց եօթն պատկերները և Յունաց մէկ պատկերն (գուցէ մխալմամբ) դողուած են և Նընդեան տեղւոյն արծաթեայ աստղանիշ կերտուածի մէկ բեւեռը հանուած : Վերտին երեք ազգաց կողմէն պաշտօնական անձինք Նեթղէհէմ դիմեցին և Հայք առանց գողը և գողօնը որոնելու՝ կամեցան նոր պատկերներ կախել գողուածներուն տեղ Սակայն Վատինք իսպառ ընդդիմացան, յառաջ բերելով Թէ՛ մինչև որ միջնավայրի վարագոյրը չնորոգուի իբրև ըստինական սեպհականութիւն : Հայք իրաւունք չունին իրենց պատկերները կախելու : Վյս տեղէն իրենք զիրը առաւել ծանր կերպարանք առաւ և Փաշայի կողմէն պահապան զօրք զըկուեցաւ Նեթղէհէմ և հեռագրուեցաւ ի Պօլս Վ . Վրան՝ այս դժպատեհ անցքին դարման մատուցանելու : Հեռագրի պատասխանը ի շնորհս Վատինաց գալով Հայոց եւ Յունաց կողմէն տժգոհութիւն բարձրացաւ : Փաշան օտիպուեցաւ վերտին հեռագրել և ցարդ պատասխանելոյն կրօպատուի : Հետեւապէս ըստինական ընդդիմութենէն պարզապէս կերեւի, որ հրկիզութեան աղբիւրն ևս ըստինական է (Թէպէտ և իրենք Թելադիր կը համարեն Յայները) . վասն զի Վերոպայի մէջ . . . . Վատին կրօնաւորութիւնը իրատ անարդել զօրանարու վրայ է Պաղեստինի մէջ : Վայժմ իրաց վեճակը այսպէս է՝ Վատինք կը իրօխտան, Յայնք գողցես անտարբեր են, Հայք կը ստագ

նապին : Հայոց պատկերները առանց կախուելու մնացած են , զորական պահապանները տաճարի մէջ կը հըսկեն , երեք ազգաց սեպհական վարու գուրի նորոգութեան խնդիրը բռնաբարութեան ենթակայ է , ոչ որ չհամարձակիր Օննդեան այրը իջնել , բայց միայն երեք ազգաց պատարա գիշները և ժամարարութեան սպառաւորները :

Խնդիրը այս վիճակին մէջ է , ուստի և մենք դարձեալ այն վիճակին մէջ թողլով սակաւ ինչ խորհրդածեմք :

Սինդեո Անգղիոյ եպիսկոպոսական և Ռուսիոյ Օրթոդոքս եկեղեցեաց մէջ միութեան առարկութիւններ կը յուզուին , մինչդեռ տարի մը չը կայ որ Նունական եկեղեցին զատկական սցեդրութեանց առթիւ Հայոց եկեղեցիէն դարերով մերժուած միութեան խնդիրը արծարծել կը ջանար . մինչդեռ Վատիկանի պալատէն պապական կոնդակներ կըստուին և զանազան ազգաց եկեղեցական գլխաւոր պաշտօնեայքը ի ժողով կը հրաւիրուին քրիստոնէական ընդհանուր միութեան վրայ խորհելու . և ահա միւս կողմէն եկեղեցական սպաններ կը հըրդեհուին և գողութեամբ կ'անցայտին Ռեթիլէնէ մի Օննդեան այրին մէջ այն այրին , ուր առաջին անգամ մարդկութիւնը հաշտուեցաւ Վստուածութեան հետ և հնչուեցաւ հրեշտակաց եւ մարդկանց բերանէն . «Փառք ի բարձունս Վստուծոյ և յերիբ ի աղօղակիւնս» , այն այրին մէջ սեպհականութեանց բռնաբարութիւնը կը լինին , ուր մարդկային ազգի Փրկիչ մանուկը իւր երկնաւոր փառքն և մեծութիւնը թողած՝ պատեցաւ այնպիսի խանձարութով , զոր համայն աշխարհի և ոչ մի աղքատ մանուկն ունեցաւ :

Ի՞նչպէս լուծեմք ուրեմն այս հասկասական առեղծուածը . Արդեօք քրիստոնէական միութեան առթիւ տարածուած օգահնչիւն աղաղակեալուն հաւատ ընծայեմք , թէ մեր աչքի առջև կատարուած քրիստոնէութեան նախատիկք բերող իրողութիւններուն : Արդեօք պապական ժողովհրաւիրագիրներուն նշանակութիւն տանք , թէ 1 տախ կրօնաւորաց պատկերագրութեանը և եկեղեցական ըստ պատուց հրձգութեանը : Հաւատանք աւելի մեր աչքով տեսածներուն , վասն զի ասուած է . « Հաւատարմագոյն է տեսիլ աչաց քան զուրականջաց » : Հաւատանք մեր աչքով տեսածներուն և համարձակ տանք , որ եթէ Արեւելեան քրիստոնէից եւ մանաւանդ Պաղեստինի վրայ իշխողն լինէր՝ ոչ թէ Օսմանեան , այլ մի որ և իցէ քրիստոնեաց տերութիւն , վաղուց արդէն միւս քրիստոնեաց ազգերը մնաս բարեաւ տասած էին սրբապան տեղեաց : Հաւատանք և ամենայն համոզմամբ կրեկներ՝ քանի որ քաղաքականութիւնը կրօնի պատրուակաւ կը գործէ՝ Վրքրիստոնէութիւնը դեռ շատ պիտի տագնապի և քրիստոնէից մէջ երբէք չը պիտի թագաւորէ սերը , որ Վրքրիստոնէութեան ոգին է և ազգաց հոգեւոր միութեան յօգակապը : Արդարեւ՝ ցաւօք սրտի կը կարդանք . որ Հայաստանի մէջ բարբարոսութիւններ կը գործուին Վիւրտերու ձեռքով , բայց ամեն որ հաւաստի է որ առանց տէրութեան կամաց են եղածները , և եթէ մենք արի լինինք՝ կարող ենք՝ թէ դիմագրաւել եւ թէ բողոքելով պաշտպանութիւն խնդրել , մինչդեռ եթէ իշխողը եւ գործողը քրիստոնեայք լինէին , պիտի ասիպուէինք միայն լուծել : Ար-

գարեալ Վիսարոնից եկեղեցական ըստ
 պատենք և անօթիեր կ'անարգեն և կը
 կողոպտեն, բայց անոնք իրենց գաւառ
 նաթեան հետ առնելով ինչ չունին.
 իսկ Օննդեան այրի մէջ եկեղեցական
 ապաստաց հրդեհիչները և կտրուպուչ
 ներք այնպիսի մտորդիկ են քորնք մէկ
 կողմէն կը գողանան և միւս կողմէն
 աշխարհ կը խաբին և կը քարազեն թէ
 եկեղեցական անօթիները նախարկան
 են և յարգանաց արժանիք :

Այն խաղաղ և անչաք այրին մէջ,
 ուր աշխարհային կրքերը պիտի բռնեն,
 ուր տիրապետութեան և մարգատե-
 ջութեան տենչանքները պիտի հան-
 դարտին եւ միայն Յիսուսի անհոն
 մարդասիրութիւնը պիտի փառաւոր-
 առի, այն այրին մէջ տակաւին ի՞նչ և ինչ
 կը թաղաւորեն, և տակաւին իրաւունք
 կողմէն ի՞նչ հեթանոսական հին պատգա-
 մը քրիստոնէական խնդրոց մէջ կը դա-
 հակալէ և քրիստոնէական եղապրա-
 թեան հիմունքը վեր ի վայր կրտսպա-
 լի : Այս է արդեօք քրիստոնէութիւն
 մըս են արդեօք Աւետարանի պատ-
 աւհրները, որ ի սիրոյ ծնած և սիրելու
 համար աւանդուած են Վրիստոնեաց
 Հայոց պատկերները կ'արուին և կը
 կողոպտուին, և Հայք կը ցանկան նո-
 թերը կտիել և կ'արգելուին քրիստո-
 նեաց յատկաներէն : Ինչ քրիստոնէա-
 կան եղապրութիւն է այս : Արդեօք
 Քնչ համարմունք պիտի ունենան քր-
 իստոնէութեան վրայ այն իրամները,
 որոնք շարունակ ականատես են այն
 արինակ իրողութեանց, և եթէ իրենք
 չմտնան, գուցէ քրիստոնէայք մէկ
 զմէկ պիտի խողտողեն : Իսկան, հազար
 ախանս : Անոնք կրտսկանք և կը զար-
 հուրինք, երբ որ կը տեսնենք թէ այս
 ամեն նախատելի իրողութիւնները
 ցանուք քրիստոնէական կրօնի կը կա-
 տարուին և նոյն իսկ կրօնի ուսուցիչ

ներսուծեալ քով թող, եթէ բան չունի,
 Հապճեաց խեղճ Պատր ժողովի հրա-
 ւիրանաց կոնդակներ սփռէ ամենու-
 ընք, քանի որ մտեւանդութիւնը և
 փարիտակնութիւնը կը թաղաւորեն
 Աւետարանի սեղ. տակաւին շատ պի-
 աի տագնապի թէ ինքը և թէ Վրիս-
 տոնէութիւնը :

Իսկ մենք սպասենք այժմ և տես-
 նենք թէ ո՞ր պիտի եղերի Օննդեան
 այրի ներկայ խնդիրը :

ՕԳՈՍՏԱՓՈՒՆ ՍՈՒՆԹԱՆԻՆ 1869 ՏԱՐԻՅԵՆ
 ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իրատունք պատուական լրագրէն
 առնելով Օգոստոսիտա Սուլթանի ա-
 սենարանութիւնը և ընդ նմին խրժ-
 բագրի գեղեցիկ խորհրդածութիւնը՝
 ամբողջապէս կը զեանդենք Այնի մէջ,
 ոչ միայն մեր ընթերցողաց հաղորդե-
 լու նպատակաւ քորնք գուցէ արդէն
 կարողացած են զանապան լրագրաց մէջ
 այլ իրեն պատմական ընտիր յիշ-
 տակարան յրագրի միջոցաւ ապագա-
 յից աւանդելու համար ք վասն զի
 այստի է, որ լրագրական թերթերը
 շատ անգամ չեն սրահանուիր, իսկ
 օրագրական տետրակները կը դահապա-
 ուին : Ար կողմէն ուրիշ ասելիք չէ
 թողած մեր Մեծարգոյ սրշոտոնա-
 կիցը Վեհափառ Սուլթանի ատենա-
 բանութեան նկատմամբ, բայց միայն
 յորդորել մեր Հայագրի եղբայրները
 որ մտադրութեամբ կարգան թէ ի-
 րատունք խորհրդածութիւնը և թէ
 կայսերական տանարանութիւնը և
 մէկ զմէկ իրատելով և իրատեսելով
 ջանան իսպառ տարակերտել գաղթա-
 կունութեան թիւր և անօգուտ կար-
 ճիքները ; որով շարակուած է ամանց
 մերայնոց մտքերը և կ'երազեն իբր թէ